

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในโลกที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้คนเรียนรู้เรื่องราวข่าวสารต่างๆ ผ่านประสบการณ์ตรงได้น้อย แต่กลับได้เรียนรู้ประสบการณ์ทางอ้อมมาก สิ่งหนึ่งที่คนเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงน้อย ก็คือ ข่าวต่างประเทศ เพราะน้อยคนนักที่จะมีโอกาสท่องเที่ยวและเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากต่างแดนด้วยตนเอง คนส่วนมากจึงอาศัยแหล่งข้อมูลจากสื่อมวลชนในการเรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขณะนี้โลกกำลังก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 2000 ซึ่งเป็นยุคสังคมสารสนเทศ (Information Technology) พร้อมกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ทันสมัย คนในโลกปัจจุบันสามารถส่งและรับข้อมูลได้โดยผ่านดาวเทียม อินเทอร์เน็ตหรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ รวมทั้งทำให้มีการรับรู้ข่าวต่างประเทศผ่านสื่อต่างๆ มากยิ่งขึ้นด้วย ทั้งทางด้านปริมาณข่าวสาร ความรวดเร็วในการรับรู้ และสถานที่ที่จะส่งข้อมูลข่าวสารไปถึง

แม้ว่าช่องทางการสื่อสารจะพัฒนามากขึ้น ทำให้การไหลของข้อมูล (Information Flow) มีความคล่องตัว รวดเร็วและปริมาณข้อมูลเพิ่มขึ้นหลายเท่าตัว แต่ลักษณะการไหลของข้อมูลดูเหมือนว่ายังไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อเริ่มมีการสื่อสารข้ามประเทศ คือ ชีกลูกตะวันตกหรือประเทศอุตสาหกรรม หรือประเทศที่ร่ำรวยข้อมูล (Information - Rich) ยังคงเป็นฝ่ายส่งข้อมูลข่าวสารไปยังชีกลูกตะวันออก ซึ่งเป็นประเทศกำลังพัฒนา หรือประเทศที่ขาดแคลนข้อมูล (Information - Poor) แสดงให้เห็นถึงความไม่สมดุลในการไหลของข่าวสาร

ผลของความไม่สมดุลนี้ เห็นได้จากปริมาณข่าวเกี่ยวกับประเทศตะวันออกน้อย เมื่อเทียบกับข่าวเกี่ยวกับประเทศตะวันตก สอดคล้องกับความเห็นของ Sinclair (1990) ที่ว่า ปริมาณการไหลของข่าวสารไม่สมดุล คือ มีข่าวประเทศตะวันตกมากและประเทศกำลังพัฒนาน้อย ความไม่สมดุลของข่าวสารยังส่งผลให้ลักษณะการไหลของข่าวสารเป็นไปในลักษณะทางเดียว (One Way Information Flow) อีกด้วย ดังคำกล่าวของ Masmaudi (1977) เลขานุการฝ่ายสารสนเทศของยูนิเซฟและสมาชิกคณะกรรมการ McBride แสดงทัศนะในการรายงานสัมมนาเรื่อง "ระเบียบข่าวสารโลกใหม่" ว่าปริมาณการไหลของข่าวสารจากชีกลูกเหนือไปยังชีกลูกใต้มีมาก ในขณะที่การไหลจากชีกลูกใต้ไปยังชีกลูกเหนือมีน้อยมาก เห็นได้จาก

จำนวนข่าวที่กระจายจากโลกพัฒนาแล้วไปยังโลกกำลังพัฒนามีถึง ร้อยละ 80 (Masmoudi 1977 อ้างถึงใน Richstad และ Anderson , 1981 และ Stevenson,1988)

นอกจากข่าวประเทศตะวันออกจะมึน้อยแล้ว ทิศทางที่เสนอส่วนมากก็เป็นไปในทิศทางลบด้วย เห็นได้จากการรายงานข่าวประเทศโลกที่ 3 ซึ่งมักจะเป็นข่าวลบ (Negative News) และอาจเป็นข่าวที่ถูกบิดเบือน (Distortion)

มีงานเขียนมากมาย กล่าวถึง การบิดเบือนข่าว Sean McBride นิยามการบิดเบือนไว้ว่า คือ การรายงานที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริง (Inaccuracy) หรือเอียงไปเมื่อนักข่าวใช้คำที่ทำให้เหตุการณ์ดูเลวร้ายขึ้น หรือหมายถึง การหยิบยกเหตุการณ์ที่ไม่สำคัญมาเป็นเรื่องเด่น หรือเสนอข้อเท็จจริงแบบที่ทำให้คนเข้าใจเหตุการณ์นั้นไปอีกอย่างหนึ่ง ก่อให้เกิดความหวาดกลัวในเรื่องที่ไม่มีมูลหรือเกินความจริง ซึ่งในเรื่องนี้ Masmoudi ให้ความเห็นในทางเดียวกันว่า (แมคไบร์ด,1977 อ้างถึงใน Szende,1988) ประเทศกำลังพัฒนาเรียนรู้เหตุการณ์ในโลก และแม้แต่เหตุการณ์ของประเทศเพื่อนบ้านโดยผ่านการบิดเบือน การกลั่นกรองและแก้ไขข่าวจากนานาชาติ แสดงให้เห็นว่าประเทศตะวันตกมองประเทศตะวันออกที่ตกเป็นข่าวอย่างไม่ชื่นชม เน้นเรื่องวิกฤต ภัยพิบัติ ประท้วง ฯลฯ หรือแม้กระทั่งมองเหตุการณ์เป็นเรื่องตลก สอดคล้องกับคำสรุปของ Stevenson และ Gaddy (1984) ที่เห็นว่า ทั้งความไม่สมดุลในด้านปริมาณ และการรายงานที่ไม่ตรงตามความจริง เป็นความลำเอียง (Bias) ในการเสนอข่าว

ราวปี 1970 เริ่มมีการวิจารณ์กันว่ากล่าวกันว่า สาเหตุของความไม่สมดุลของการไหลของข่าวสารเกิดจากสำนักข่าวใหญ่ 4 แห่ง (แมคไบร์ด, 2528) คือ AP, UPI, AFP และ Reuters ซึ่งมีฐานะทางการเงินที่ดี มีเทคโนโลยีทันสมัยและบุคลากรที่เฟียบพร้อมกว่าสำนักข่าวอื่นรองลงมา สำนักข่าวทั้ง 4 หรือ Big Four จึงเป็นหัวใจและเส้นเลือดหลักของระบบข่าวของโลก (Stevenson, 1988)

สำนักข่าวเหล่านี้ทำหน้าที่เสมือนผู้เฝ้าประตูข่าวสาร พิจารณาว่าสิ่งใดเป็นข่าวและสิ่งใดไม่เป็นข่าว โดยใช้คุณค่าข่าวของมาตรฐานตะวันตก ในการให้นิยามของสิ่งที่ป็นข่าวได้แก่ภัยพิบัติ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่บ่อยนักและกระตุ้นอารมณ์ ความแตกแยกทางการเมือง สงครามหรือความขัดแย้ง บุคคลที่มีชื่อเสียง และเหตุการณ์ปัจจุบัน คุณค่าข่าวที่เป็นผลผลิตจากความคิดตะวันตกเหล่านี้ บางครั้งก่อให้เกิดการรายงานข่าวในแง่ลบและอาจสร้างภาพลักษณ์ในด้านลบแก่ประเทศอื่น ๆ ได้ (Straubharr และ LaRose,1996) ด้วยเหตุนี้สื่อมวลชนตะวันตกเน้นข่าวร้ายนี้เอง จึงทำให้มีผู้กล่าวถึงสื่อมวลชนตะวันตกที่มีอคติในการรายงานข่าวว่ายึดถือคติ

ข่าวร้ายคือ “ข่าวดี” ข่าวดีคือข่าวที่ขายไม่ออก (Bad news is 'Good news' ,good news is a non-sell) (Harris, 1997)

นอกจากคุณค่าข่าวเป็นตัวกำหนดที่ทำให้ประเทศตะวันออกมีแต่การรายงานข่าวในด้านลบแล้ว ก็อาจจะเป็นเพราะความมีอคติด้วย โดยผู้รายงานข่าวอาจจะมีปัจจัยบางอย่างส่งผลกระทบต่อกรรายงานข่าว ทำให้การรายงานข่าวอาจจะมีอคติได้ ปัจจัยนั้น ก็คือความแตกต่างด้านเชื้อชาติ (Racism) และความเป็นชาตินิยม (Nationalism) สอดคล้องกับความเห็นของ Jandt (1995) ที่ว่าเชื้อชาติเกี่ยวข้องกับอคติ เนื่องจากเชื้อชาติและวัฒนธรรมมีผลต่อความคิด ความเชื่อ ทศนคติและโลกทัศน์ของคนต่างวัฒนธรรมให้ต่างกัน จึงอาจทำให้มีผลต่อการเสนอข่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักข่าวโลกทั้ง 4 แห่ง ที่มีเชื้อชาติ Anglo-American และมีที่ตั้งอยู่ในยุโรปและอเมริกาเหนือ ดังจะเห็นได้จากผลการศึกษาของ Schramm และ Atwood (1981) ที่พบว่า สำนักข่าวตะวันออก เช่น สำนักข่าว Xin Hua ให้ความสำคัญกับข่าวพัฒนา (Development News) มากกว่าสำนักข่าวตะวันตก ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากคำพูดของนายมหาธีร์ โมฮัมหมัด นายกรัฐมนตรีของมาเลเซีย ที่วิจารณ์นิตยสารฟอร์จูน ที่ได้ทำบัญชีจัดอันดับรายชื่อประเทศที่มีสถิติหรืออัตราการคอร์รัปชันมากที่สุดในหมู่ประชาชาติในเอเชีย โดยกล่าวว่า “ไม่เข้าใจเหมือนกันว่าทำไมนิตยสารฟอร์จูน จึงไม่จัดอันดับความเป็นชาตินักคอร์รัปชันของกลุ่มประเทศตะวันตกแยกเป็นแต่ละประเทศเช่นเดียวกับชาติในเอเชีย...หรือว่าชาติตะวันตกจะเป็นพวกหลงเชื้อชาติ” (มติชน 13 สิงหาคม 2538) และยังได้แสดงความคิดเห็นต่อไปว่า “นิตยสารฟอร์จูนได้ทำการสำรวจแบบฉ้อฉล เพราะใครๆก็รู้ว่าผู้นำในยุโรปที่มีเรื่องราวการคอร์รัปชันอย่างฉาวโฉ่ มีทั้งในประเทศฝรั่งเศส อิตาลีและอังกฤษ แต่ผู้นำเหล่านี้ถูกละเลยอย่างจงใจ” (มติชน 17 สิงหาคม 2538)

หากสื่อมวลชนตะวันตกใช้อคติในการเลือกและนำเสนอข่าว โดยเฉพาะการเสนอข่าวลบมากกว่าข่าวบวกก็ย่อมจะมีผลกระทบต่อกรรับรู้และสร้างภาพลักษณ์ต่อบุคคลหรือสถานที่ที่เป็นข่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำนักข่าวต่างประเทศเป็นองค์กรใหญ่ที่ทำหน้าที่เสนอข่าวให้คนทั่วโลกได้รับรู้ เปรียบเสมือนหน้าต่างที่ทำให้คนที่อยู่คนละมุมโลกได้เห็นได้รู้จักประเทศที่อยู่อีกมุมหนึ่งของโลก นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการรับรู้ภาพลักษณ์ของประเทศนั้น ๆ โดยผ่านการกลั่นกรองจากมุมมองของสำนักข่าวตะวันตกซึ่งเปรียบได้กับการเป็นผู้ผลิตภาพลักษณ์ (The Western Image - Maker) (Merrill, 1983) ดังคำกล่าวสนับสนุนของ UNESCO ที่ว่าภาพลักษณ์ (Images) ที่นำเสนอโดยสื่อมวลชนของประเทศมหาอำนาจตะวันตกเป็นอันตรายมีอคติและไม่เป็นความจริง ซึ่งผู้ผลิตภาพลักษณ์ชาวตะวันตกเหล่านี้ มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของสาธารณะ ซึ่งเกี่ยวข้องกับลักษณะบ่งบอก (Stereotypes) และเกี่ยวข้องกับ ภาพลักษณ์ของประเทศหนึ่ง ๆ

นอกจากสำนักข่าวใหญ่ ๆ มีอิทธิพลในการสะท้อนให้เห็นภาพลักษณ์ของประเทศต่าง ๆ แล้ว ยังสะท้อนให้เห็นภาพของประเทศของผู้รับสารแต่ละประเทศด้วย และจะเห็นได้ว่า สื่อมวลชนในประเทศนั้น ๆ เองให้ความสนใจอยู่ไม่น้อยกับข่าวของประเทศตนเองที่เสนอโดย สำนักข่าวโลก สังเกตได้จากบ่อยครั้งที่หนังสือพิมพ์ไทยหยิบยกเอาข่าวที่อ้างแหล่งข่าวจาก สำนักข่าวโลกมาเป็นข่าวสำคัญ ซึ่งเป็นข่าวที่กระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศ เช่น “ ‘รอยเตอร์’ ดีข่าวทั่วโลก ‘ยอดอันตราย’ นับพันมุ่งไทยป่วนอาเซียน” และ “ไทยติดบัญชีดำมะกัน แดนผลิตยาเสพติดโลก ‘เขมร’ น้องใหม่ล่าสุด” (มติชน 28 กุมภาพันธ์ 2539).

ด้วยเหตุที่สื่อมวลชนตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำนักข่าวตะวันตกอาจมีความลำเอียงในการเสนอข่าวนี้เอง จึงทำให้มีผู้ตระหนักผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ในที่สุด UNESCO จึง นำคำวิพากษ์วิจารณ์ดังกล่าว บรรจุเป็นวาระการประชุมในปี 1978-1979 โดยเรียกร้องให้มีการจัดระเบียบข่าวสารโลกใหม่ (A New World Information Order)

หากมีการเสนอข่าวสารมีความบิดเบือน มีอคติ และมองประเทศตะวันออกในแง่ลบจริง ก็เป็นที่น่าสนใจที่จะหาหนทางแก้ไขให้การเสนอข่าวสารมีความสมดุลกัน โดยอาจจะต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างประเทศในภูมิภาคตะวันออก มิฉะนั้นก็อาจจะส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อประเทศที่เป็นข่าว ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อไปยังส่วนอื่นอีก เช่น การลงทุนจากชาวต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่เศรษฐกิจตกต่ำไปทั่วโลกเช่นในขณะนี้ หากมีการนำเสนอข่าวด้านลบในปริมาณมากอย่างต่อเนื่องก็จะทำให้ชาวต่างชาติขาดความเชื่อมั่นที่จะเข้ามาลงทุน

ยิ่งไปกว่านั้นยังอาจจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอีกด้วย เนื่องจากอาจจะทำให้บรรดาสมาชิกในสมาคมโลกเห็นว่าประเทศนั้นไม่มีเสถียรภาพ ขาดการบริหารที่ดี ฯลฯ และยังส่งผลกระทบทางด้านการท่องเที่ยวด้วย เพราะคงจะไม่มีนักท่องเที่ยวอยากจะมาประเทศที่พวกเขารับรู้ข้อมูลแต่ในด้านลบ เห็นได้จาก นักท่องเที่ยวที่ไปเที่ยวที่สาธารณรัฐโดมินิกัน มีจำนวนลดลงในปี 1987-1988 หลังจากที่สื่อมวลชนสหรัฐอเมริกา รายงานข่าวการจลาจลในสาธารณรัฐโดมินิกันซึ่งเป็นการรายงานข่าวโทรทัศน์อย่างครึกโครมในหลายรอบปี (Straubharr และ Larose, 1988)

อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีงานวิจัยหรือหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะชี้ว่า สำนักข่าวจะเสนอข่าวต่างภูมิภาคอย่างมีอคติจริง เพราะการนำเสนอข่าวลบไม่ได้เป็นการสะท้อนให้เห็นว่า สำนักข่าวมีอคติเสมอไป แต่อาจจะเป็นเพราะคุณค่าข่าวที่พิจารณาตามแนวคิดของตะวันตกซึ่ง

ใช้ในการพิจารณาการรายงานข่าวทั้งประเทศในภูมิภาคของตัวเองและประเทศต่างภูมิภาคกัน หรืออาจจะเป็นเพราะสถานการณ์ของประเทศนั้นเป็นไปในทางลบมากกว่าจริง ฉะนั้นการเสนอข่าวจึงเป็นการสะท้อนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

เพราะฉะนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งตอบคำถามสำนักข่าวเสนอข่าวอย่างมีอคติหรือไม่ โดยจะศึกษาว่าสำนักข่าวในแต่ละภูมิภาคจะเสนอข่าวในภูมิภาคอื่นแตกต่างไปจากข่าวของประเทศในภูมิภาคตนเองอย่างมีอคติหรือไม่

นอกจากนี้ยังศึกษาว่า สำนักข่าวในภูมิภาคเดียวกัน คือ ระหว่างสำนักข่าวตะวันตกกับตะวันตก และสำนักข่าวตะวันออกกับตะวันออก มีการนำเสนอข่าวแตกต่างกันหรือไม่ หรือเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละสำนักข่าว

หากผลการวิจัย สรุปว่า สำนักข่าวตะวันตก เสนอข่าวประเทศตะวันออกในเชิงลบมากกว่าข่าวประเทศตะวันตก ก็จะเป็นการสนับสนุนคำวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการเสนอข่าวสารที่ไม่สมดุลกันในด้านคุณภาพหรือมีความลำเอียงในการเสนอข่าว แต่ถ้าเสนอข่าวประเทศตะวันตกและประเทศตะวันออกไปในแนวทางที่มีแนวโน้มการเสนอข่าวลบด้วยกันทั้งคู่ ก็อาจจะกล่าวได้ว่าสำนักข่าวตะวันตกไม่มีความลำเอียงในการเสนอข่าวแต่อาจจะเป็นเพราะว่าได้เสนอข่าวสถานการณ์ตามความเป็นจริงของโลก

วัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อมุ่งตอบคำถาม ดังนี้

1. สำนักข่าวเสนอข่าวในภูมิภาคตะวันออกในทิศทางลบมากกว่าภูมิภาคตะวันตกหรือไม่
2. ข่าวประเทศอื่นๆในภูมิภาคเดียวกันกับประเทศตะวันออกมีทิศทางลบมากกว่าข่าวประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคตะวันตกหรือไม่
3. สำนักข่าวจะเสนอข่าวประเทศต่างภูมิภาคต่างจากประเทศที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกันกับสำนักข่าวหรือไม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อจะได้เห็นว่า การไหลของข่าวสารที่ไม่สมดุลเป็นไปตามคำวิพากษ์วิจารณ์และข้อวิตกของนักวิชาการที่เห็นว่าสำนักข่าวมีอคติในการรายงานข่าวจริงหรือไม่ และการไหลของข่าวสารเป็นไปตามลักษณะการครอบงำจากอำนาจนิยมทางสื่อหรือไม่

2. เป็นแนวทางให้นักข่าวตะวันตกได้ตระหนักถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเสนอข่าวในด้านลบอีกด้วย

ขอบเขตการวิจัย

1. งานวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะประเทศตะวันตก 3 ประเทศ คือ เยอรมัน อิตาลี สเปน และประเทศตะวันออก 3 ประเทศ คือ อินโดนีเซีย ไทย สิงคโปร์ เพื่อมุ่งตอบคำถามว่า สำนักข่าวมีอคติในการเสนอข่าวจริงหรือไม่ ฉะนั้น จึงมีข้อจำกัดในการอนุมาณให้ครอบคลุมทั้งซีกโลกตะวันตกและตะวันออก เพียงแต่ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้คำว่า ประเทศตะวันตก แทน ประเทศเยอรมัน อิตาลี และสเปน และใช้คำว่า ประเทศตะวันออก แทน ประเทศอินโดนีเซีย ไทย และ สิงคโปร์ เพื่อความสะดวกในการเรียกและง่ายต่อความเข้าใจ

2. งานวิจัยนี้อาจมีข้อจำกัดในช่วงเวลาที่เก็บข้อมูล เพราะผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล 2 เดือน คือ มิถุนายนถึงกรกฎาคม 2539 ซึ่งในระยะสุดท้ายของการเก็บข้อมูล ประเทศอินโดนีเซียเกิดการจลาจลขึ้นที่กรุงจาการ์ตา เนื่องจาก นางเมกาวตี ซูกาโน บุตรี ถูกปลดออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคฝ่ายค้าน PDI ทำให้ผู้สนับสนุนนางเมกาวตี ไม่พอใจและก่อการจลาจลขึ้น จากเหตุการณ์ดังกล่าว อาจทำให้ภาพรวมของทิศทางข่าวประเทศตะวันออกเป็นไปในทิศทางลบมากกว่าเหตุการณ์ปกติโดยทั่วไป